THE BOOK DESTRUCTION AS DEPOSITARY OF THE SPIRIT

Nicolae Iuga
Prof., PhD, "Vasile Goldiş" University of Arad

Abstract: Relatively has been written much about the destruction of inconvenient books through burning. The first book burned in public by order of a state authority was apparently the book entitled "On the Gods" belonging to the famous sophist of antiquity Protagoras, in the fifth century BC. The next inline was the Library of Alexandria, partially burned on several occasions, until it was completely destroyed during the Muslim invasion of Egypt, in the seventh century AD. After that, the books placed in the index by the Christian Inquisition of the Middle Ages were also destroyed.
But there is another, less researched, indirect method of destroying books, respectively discrediting the Idea of the Book. It consists of destruction by reiteration, plagiarism and producing wastepaper.

Keywords: The burning of books, the Library of Alexandria, Inquisition, wastepaper, plagiarism

§ Distrugerea directă a Cărții prin ardere

Problema cred că ar trebui abordată doar după clarificarea răspunsului la întrebarea: dacă inventarea scrierii a fost un lucru bun sau un lucru rău? Sau, mai exact, în ce măsură a fost un lucru bun și în ce măsură un lucru rău? Bineînțeles, pentru omul de bun simț întrebarea poate părea ciudată, pentru că acesta va crede că inventarea scrierii a fost un lucru necondiționat bun, dar în istoria filosofiei întrebarea a fost pusă cu claritate, chiar în acești termeni, de către Socrate, într-un bine cunoscut dialog platonic (*Phaidros,* 274d – 275e).

Socrate repovestește, în felul său, vechiul mit egiptean[1], potrivit căruia scrierea ar fi fost inventată nu de către muritori, ci de către Zeu. Toth era la vechii egipteni un zeu selenar, așadar un zeul al luminii puține și ambigue, reprezentat ca un om cu cap de pasăre cu vedere pătrunzătoare, zeu civilizatoric personificând cunoașterea în genere, știința și înțelepciunea, el este totdată inventatorul geometriei, astronomiei și al scrisului, patronul scribilor și călăuza sufletelor morților în lumea de Dincolo. Deci, zeul Toth se prezintă cu invenția scrisului la Faraonul care domnea atunci la Theba. Îi zice: privește mărite Faraon, știința scrisului îi va face pe egipteni mai înțelepți și mai cu ținere de minte. A fost găsit leacul împotriva uitării. În schimb, Faraonul îi spune că mai întâi trebuie să judece asupra a ce este folositor și ce este păgubitor în inventarea scrisului. Faraonul susține că, totodată, invenția va avea și efecte păgubitoare, că scrisul va aduce cu sine uitarea în sufletele celor care îl vor deprinde și le va slăbi ținerea de minte, prin lipsă de exercițiu și lenevie.

Punându-și speranța în scris – continuă Faraonul – oamenii își vor aminti din afară, cu ajutorul unor semne străine, nu dinăuntru prin efort propriu. Scrisul nu este făcut spre a întări ținerea de minte, ci dimpotrivă. Cât privește înțelepciunea, oamenii vor afla o mulțime de lucruri de prin cărți și vor socoti că sunt înțelepți, când de fapt cei mai mulți dintre ei nu vor avea nici un gând care să fie al lor. Despre texte, despre gândurile scrise, acestea pot să vorbească numai atunci când sunt însuflețite de spirit. Dar dacă le pui vreo întrebare, vrând să te lămurești asupra vreunei afirmații, textele nu îți răspund decât un singur lucru, mereu același. O cuvântare, odată ce a fost scrisă, are aceeași înfățișare pentru totdeauna, și pentru

[1] Platon, *Opere,* vol. IV, ESE, București 1983, p. 484 și urm.

BDD-A23122 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:27 UTC)

cei care o pricep și pentru cei cărora nu le spune nimic. Este literă moartă, care nu știe ea însăși în fața cui se cuvine să vorbească și în fața cui să tacă. Iar dacă este contrazisă pe nedrept, scrisoarea nu se poate apăra singură, fără ajutorul autorului său. Acesta este, în rezumat, conținutul mitului repovestit de către Socrate.

Este evident că vorbirea, oralitatea, ca formă de comunicare este mai veche decât scrierea și este de admis că cele mai vechi forme de scriere au fost pictogramele sau ideogramele. O pictogramă reprezenta un obiect concret, semnificantul avea un semnificat, dar este îndoielnic că ar fi existat reguli de legare a unor pictograme între ele, ceva în genul unei proto-gramatici, care să urmeze legăturile reale dintre obiecte, spre a constitui o propoziție[2]. Adevăratul salt în istoria scrierii s-a produs doar atunci când s-a realizat trecerea de la scrierea pictografică la alfabet, de la semnul care denotă un obiect la semnul care denotă un sunet, de la un foarte mare număr de imagini iconice ale unor obiecte, respectiv de la echivalentul unui mare număr de cuvinte, la un număr foarte mic de semne, menite să redea câte un singur sunet elemntar pe care îl poate scoate aparatul fonator al omului, un fonem. Semnul nu mai indică un obiect concret, ci semnifică un sunet abstract, care luat în sine și în mod izolat nu înseamnă nimic în ordinea limbajului articulat. Așa s-a ajuns la sisteme de alfabet având doar în jur de treizeci de semne, și așa s-a ajuns și la posibilitatea de a exprima nu numai cuvinte, ci și relațiile dintre ele, corespunzător relațiilor dintre obiecte, adică la o structură gramaticală.

Această veritabilă revoluție s-a petrecum în Mesopotamia în urmă cu aproximativ cinci mii de ani[3], scrierea în speță numidu-se „cuneiformă", pentru că „literele" se imprimau pe tăblițe de lut cu un băț tăiat oblic, care lăsa urme în formă de cui. Apoi tăblițele de lut erau întărite prin ardere și acoperite cu încă un strat protector de argilă drept „copertă", ceea ce a făcut ca multe dintre acestea să se păstreze intacte, în adevărate „biblioteci", printre ruinele acoperite cu nisip ale vechilor civilizații sumeriene, până în zilele noastre. În Egiptul antic, după cum se știe, existau două feluri de scriere, o scriere *hieroglifică*, având la bază pictograme sau ideograme, și o alta numită *demotică*, o scriere alfabetică. Aceste două tipuri de scriere au coexistat în cultura egipteană până târziu, în perioada ptolemeică, pentru că hieroglifele (literal: limbă sacră) denotau un complex de entități religioase și metafizice, care nu puteau fi înțelese decât numai în urma unui laborios proces de inițiere, în timp ce scrierea demotică de tip alfabetic, așa cum îi arăta și numele, era destinată unui larg public profan.

Apoi, cu aproximativ o mie de ani înainte de Christos, probabil din combinația unui mai vechi alfabet cuneiform ugaritic cu cel linear fenician, apare alfabetul așa-zis fenician sau „pătrat", în baza căruia se formează toate celelalte tipuri de alfabet – ebraic, grecesc, latin, chirilic – uzuale până în ziua de azi. Astfel textul scris, Cartea în sens larg, devine un important depozitar al Spiritului, scrierea capătă „funcția de tezaurizare a memoriei umanității"[4].

Mai întâi au fost fixate în scris izvoarele religioase, Cărțile inspirate de Sus și normele etico-juridice. A fost Codul de legi al regelui babilonian Hammurabi (1728-1686 î. H.), care se păstrează în „originalul" scris în alfabetul cuneiform, săpat pe o stelă de marmură neagră, aflată în prezent la Muzeul Louvre din Paris[5]. După aceea, vreo cinci secole mai târziu, avem Decalogul lui Moise, care a fost de asemenea scris pe două stele de piatră, „Tablele Legii", din păcate pierdute în urma distrugerii Ierusalimului și a Templului de aici de către romani, pe la anul 70 d. H. Și, în fine, la aproximativ o mie de ani după Hammurabi, avem textele celebrilor legiutori greci și latini, Solon în Athena și Lycurg în Sparta, precum și Legea celor XII Table la Roma. Așadar, prima mare utilitate a scrierii s-a manifestat în transmiterea

[2] Ferdinand de Saussure, Curs de lingvistică generală, Polirom, Iași, 1998, p. 81.
[3] Jean-Jacques Glassner, *Écrire à Sumer: l'invention du cunéiforme*, Seuil, 2001.
[4] Henri Joly, *L'écriture et la parole,* în vol: *Le Renversement platonicien : logos, épistémè, polis*, Paris, Vrin, 1974, p. 112.
[5] Nicolae Iuga, în *Codul lui Hammurabi,* Ed. Proema, Baia Mare, 2001, p. 59 și urm.

BDD-A23122 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:27 UTC)

narațiunilor religioase fiundamentale și în formularea dreptului, a reglementărilor juridice. De acuma înainte, legile nu mai sunt nescrise ci scrise, textele legilor sunt afișate în public și accesibile oricărui om cunoscător al scrisului, cunoașterea legilor de către cetățean devine o obligație și este prezumată datorită publicării legilor, iar publicarea devine o condiție sine qua non a intrării lor în vigoare.

Fixarea unor idei în scris și cunoașterea tot mai răspândită a scrisului a avut consecințe importante asupra societăților arhaice, a însemnat trecerea la o civilizație a scrisului, a Cărții, și a modificat în plan individual și social evoluția cunoașterii, a memoriei și a limbajului. Faptul că inițial scrisul a fost utilizat pentru fixarea normelor juridice, care trebuiau să fie expresii ne-echivoce, bine determinate, lapidare și concise, nu a permis din start manifestarea inflației în ceeea ce privește scrisul, respectiv înmulțirea fără sens a scrierilor. Stilistic, un text de lege nu admitea considerații exterioare sau expresii parazite. O inflație a scrierilor – și prin aceasta o relaxare și o diluare a Spiritului depozitat în texte – a avut loc abia după ce au început să apară în public scrierile cu caracter literar și după ce a apărut obiceiul ca să fie fixate în scris discursurile cu caracter politic.

Spre a învedera importanța Cărții în genere în ansamblul civilizației contemporane, celebrul filosof al științei Karl Raimund Popper ne propune să facem un experiment mental. Anume, să ne imaginăm două cataclisme posibile, care să afecteze semnificativ suprafața întregului pământ. În cazul primului cataclism, dacă am presupune că toate elementele civilizației actuale (ustensile, mașini etc.) ar fi distruse și informația cognitivă din memoria oamenilor s-ar șterge, însă dacă ar supraviețui cărțile, revistele, bibliotecile și capacitatea oamenilor de a citi, civilizația umană și-ar putea relua cursul în câteva decenii, și încă de la un nivel acceptabil. În al doilea caz, dacă am presupune că, printr-un cataclism, dispar complet cărțile, revistele și bibliotecile, atunci capacitatea de lectură a omului s-ar dovedi inutilă, iar relansarea civilizației ar avea nevoie de mai multe milenii, spre a atinge din nou nivelul actual[6].

Revenind la mitul povestit de către Socrate cu privire la inventarea scrisului, trebuie să vedem mai întâi în ce măsură un text este literă moartă și în ce măsură el conține și un spirit viu. Textul în sine „tace", cum scrie Platon. El iese din sine și din tăcere abia atunci când interacționează cu spiritul cititorului. Pentru un cititor cu handicap cultural sever (ca să zicem așa), textul nu spune nimic. Pentru un astfel de cititor, nu există nici o diferență – vorba lui Petre Țuțea – între un ziar banal și *Critica rațiunii pure;* ambele sunt niște obiecte confecționate din hârtie și impregnate cu cerneală. Abia atunci când cititorul vine cu spiritul său în actul lecturii, textul capătă viață, „comunică" și își dezvăluie treptat adâncimile de spirit pe care autorul său le-a pus în el. Lectura autentică se realizează în fapt ca interacțiune vie și evoluție conjugată, prin mijlociri reciproce, a „fenomenologiei" particulare a două spirite, al autorului și al cititorului. Totuși, spiritul autorului depus în text are din start două neajunsuri importante. Întâi, textul nu poate purta un dialog cu cititorul în sens propriu, ca alternanță de întrebări și răspunsuri, așa cum o pot face oamenii vii, prin viu grai. Și în al doilea rând, „tăcerea scrierii este echivocă"[7], pentru că ea semnifică de fiecare dată un singur lucru, mereu același, după cum poate să nu semnifice nimic. În schimb, cititorul are în permanență în sufletul său limbajul interior, „tăcut", care constituie gândirea, o gândire prezentă, *in actu.* Iar scrierea nu are apanajul acestui fel de tăcere, a limbajului interior. Când ambii tac – atât scrierea cât și cititorul – ei tac de fapt tăceri diferite.

Există scrieri, Cărți mari, care pot provoca mari neliniști, mișcări și dislocări ale Spiritului, care se pot solda cu schimbări sociale mai mult sau mai puțin profunde și violente. De exemplu, o astfel de schimbare socială majoră și violentă a fost Revoluția Franceză de la

[6] Karl R. Popper, *Filosofie socială și filosofia științei,* Editura Trei, București, 2000, p. 48.
[7] Henri Joly, op. cit., p. 115.

BDD-A23122 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:27 UTC)

sfârșitul secolului al XVIII-lea, produsă după cum se știe sub înrâurirea cărților Iluminismului. Fostul rege al Franței Ludovic al XVI-lea a fost detronat de către revoluționari, a fost declarat simplu cetățean sub numele de Louis Capet, a fost judecat, condamnat la moarte și executat. În jumătatea de an scursă de la arestarea sa și până la execuție (august 1792 - ianuarie 1793), în detenție, cetățeanul Capet a avut răgaz și a citit câteva dintre scrierile lui Voltaire. A demonstrat că înțelege ce se întâmplă, exclamând uluit că „omul acesta a distrus Franța”[8].

În genere, marile schimbări sociale, întemeietoare sau distructive, au fost cauzate și călăuzite de către Cărți, de asemenea mari. Spiritul din Cărți a irupt în exterior, în acțiune. „Legea” conținută în *Pentateuh*-ul atribuit lui Moise a condus la teritorializarea triburilor evreiești în Canaan și la întemeierea unei noi civilizații. Textele scrise de către Mahomed și grupate în *Coran* au provocat inițial, în primii zece ani, doar o luptă ce părea lipsită de importanță istorică între două triburi arabe, soldată cu fuga profetului de la Mecca la Medina, dar ulterior au cauzat expansiunea fulminantă a Islamului, în mai puțin de o jumătate de secol, pe distanțe de mii de kilometri, din Peninsula Arabică până la Gibraltar. În Europa Occidentală, într-un Ev Mediu al anarhiei provocate de popoarele migratoare, a apărut un „model sociologic” de succes, *Cetatea lui Dumnezeu,* carte elaborată de către Sfântul Augustin în Spiritului Evangheliilor, iar viața oamenilor a fost organizată mental în conformitate cu aceasta. Cruciadele și constituirea Bisericii Catolice ca organizație situată deaspura statului secular sunt consecințe ale acestei mentalități.

Au existat și Cărți care nu doar au determinat la acțiune și expansiune, ci au contribuit și la formarea și menținerea unui mental comun și a unității etnice a unor popoare în întregul lor. Civilizația greacă antică a fost deosebit de fragmentată, politic și geografic vorbind, fiind divizată în cetăți autonome, unele având chiar și divinități proprii, împrăștiate pe două continente, în insule și în colonii, dar a avut un element unificator puternic, o Carte. A fost Cartea care conținea epopeile homerice. Iar civilizația iudaică a reușit să-și mențină unitatea culturală și identitatea etnică, într-o diasporă care a durat în linii mari două mii de ani, tot datorită unei Cărți, Cartea în care era conținută Legea, Profeții și exegezele lor. Epopeile grecești și Biblia iudaică sunt Cărți depozitare ale Spiritului care au îndeplinit, pentru popoarele lor, funcții istorice asemănătoare.

Este adevărat, cărțile pot fi și primejdioase pentru ordinea socială în ceea ce are aceasta „natural” în ea, stabil și inconștient, este și firesc pentru că Spiritul conținut în Cetate, în cultura și instituțiile unui stat este *conștiința constituită,* iar Spiritul conținut în Cărți, lumea ideilor în general este *conștiința constituantă*.

În aceasta din urmă, în *conștiința constituantă* germinează și iau naștere elementele de noutate ale Spiritului și, prin acestea, ea intră în conflict cu sora sa geamănă, *conștiința constituită,* care este refractară la nou și la schimbare. Într-un fel, Istoria Universală însăși poate fi privită ca o succesiune a momentelor de confruntare între cele două forme ale conștiinței, respectiv ale Spiritului (în locul pretinsei „lupte de clasă” ca „motor” al Istoriei), Spiritul Cetății și Spiritul Cărților. Lupta între cele două forme este câștigată, în cele din urmă, de fiecare dată de către Spiritul Cărților, de către ideile novatoare. De aceea Cetatea, atunci când este perturbată de schimbare și își simte amenințată ordinea constituită, va căuta să pedepsească pe autorii cărților, precum și Cărțile înseși. Șirul personalităților reprimate și ucise pentru ceea ce s-a numit „delicte de opinie” este foarte mare, la fel și lista cărților interzise și distruse este impresionantă.

Să ne reamintim doar că Biserica Catolică, prin organismul său numit Congregația pentru Doctrina Credinței, succesoare a fostei Inchiziții, a desființat lista cărților interzise, *Index librorum prohibitorum* abia în anul 1966, în urma Conciliului II Vatican. Această listă

[8] Évelyne Lever, *Louis XVI*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1985

BDD-A23122 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:27 UTC)

neagră conținea peste patru mii de titluri de cărți, adunate în timp de șase secole, iar printre autorii interzișI se numărau sute de nume de gânditori de primă mărime, filosofi, teologi și scriitori de celebritate și recunoaștere universală, care au făcut faima culturilor europene din toate timpurile. Erau puși la Index practic toți gânditorii importanți, care au contat în istorie, mai puțin Sfântul Toma d'Aquino. Bineînțeles, toți erau periculoși, într-un anume fel. Biserica a consacrat chiar o formulă lapidară de condamnare pentru acest tip de delict: *opus igne, autor patibulo dignos* („opera este vrednică de foc, iar autorul de spânzurătoare"!).

Totuși, nu Biserica Catolică a inaugurat o astfel de atitudine la adresa Cărții ci, oricât ar părea de curios, prigonirea cărților și a autorilor lor a apărut cu mult mai înainte, în democratica cetate Atena din antichitate. Despre filosoful Protagoras din Abdera (487 – 420 î. H.), contemporan cu Socrate și Pericle, se știe că a scris și o carte intitulată *Despre zei,* care începea astfel: „În ceea ce îi privește pe zei, nu pot să știu nici că există și nici că nu există, căci multe sunt cauzele care împiedică cunoașterea, dat fiind atât obscuritatea problemei, cât și scurtimea vieții omenești" (Diog. Laertios, IX, 51)[9]. Urmarea a fost că filosoful nostru a fost judecat pentru lipsă de evlavie față de zei și pedepsit cu expulzarea din Atena (el nefiind atenian), iar cu privire la scrierile sale s-a hotărât ca acestea să fie arse în piața publică, după ce au trimis crainicul să le strângă de la toți cei care le posedau. După opinia lui Hegel, cartea lui Protagoras *Despre zei* este prima carte din istoria universală care a fost arsă în public, din ordinul unei puteri de stat[10]. Ultima oară – după câte știm noi – au fost arse cărți în Federația Rusă, din ordinului Ministerului Educației din această țară, în luna ianuarie 2016. A fost vorba de câteva zeci de titluri editate de către o fundație controversată[11], finanțată de către ungaro-americanul George Soros, fundație implicată în destabilizatrea regimurilor politice din mai multe țări, după anul 1989.

Au existat și cazuri de ardere a cărților la grămadă, cărți aparținând unui număr mare de autori și în cantități mari, adevărate holocausturi în materie de cultură și în sfera Spiritului. Ar fi de ajuns să amintim doar celebra Bibliotecă din Alexandria. Întemeiată și înzestrată de către Alexandru Macedon, a fost îmbogățită mereu până la Iulius Cezar, ajungând la aproape un milion de volume (pergamente), provenite din India, Asiria, Persia, Grecia, Roma, Egipt. Suveranii egipteni din dinastia ptolemaică aveau obiceiul a prelua de la călătorii străini și de la vizitatorii Bibliotecii toate manuscrisele pe care aceștia le posedau, în scopul de a realiza copii după ele, care erau depozitate în aici. Tot aici au fost depozitate și versiunile originale ale tragediilor grecești, biblioteca personală a lui Aristotel etc. Apoi Biblioteca a căzut pradă războaielor civile și intoleranței religioase, fiind incendiată parțial în mai multe rânduri. Împăratul roman Theodosie cel Mare (379 - 395 d. H.) a lichidat – credea el – ultimele rămășițe de ceea ce se numea atunci păgânism din imperiu, spre a asigura astfel triumful deplin al creștinismului. A distrus templele vechi ale zeilor pre-creștini și a desființat Jocurile Olimpice, care aveau o vechime de peste o mie de ani. Tot în în timpul domniei sale, urmare a unui decret dat în anul 391, arhiepiscopul Theofil al Alexandriei a procedat la distrugerea prin ardere a unor cărți din Bibliotecă, considerate a fi anticreștine[12], cum erau de exemplu cărțile lui Celsus.

Dar incendierea totală și pentru totdeauna a Bibliotecii s-a produs în timpul cuceririi arabe a Alexandriei de către califul Omar[13], la anul 640 d. H. Acesta, aflând că în oraș există o mare Bibliotecă, în care se află depozitate în cărți toate cunoștințele lumii, a emis următorul

[9] Vezi și Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor,* ediție de Aram M. Frenkian, Ed. Academiei, București, 1963, p. 441.
[10] G. W. F. Hegel, *Prelegeri de istorie a filosofiei,* Ed. Academiei, București, 1963, p. 354.
[11] http://www.cotidianul.ro/ce-fundatie-controversata-a-sponsorizat-cartile-arse-in-curtea-unui-liceu-rusesc-274522/

[12] James Hannam, *The Mysterious Fate of the Great Library of Alexandria*, în: http://www.bede.org.uk/library.htm
[13] Idem.

BDD-A23122 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:27 UTC)

raționament, curat dilematic și profund criminal totodată. Dacă cărțile din Bibliotecă spun altceva decât Coranul, acestea vor fi considerate eretice și în consecință trebuie să fie arse. Dar dacă în Bibliotecă există și cărți care spun același lucru ca și Coranul, noi nu avem nevoie de ele pentru că noi avem Coranul, și în consecință pot să fie arse. Și au fost arse toate cărțile, timp de o jumătate de an, pergamentele și volumele de papirus fiind utilizate drept combustibil pentru încălzirea apei la băile orașului, fapt care îl va fi făcut pe Sf. Toma d'Aquino să ne avertizeze că trebuie să ne fie „teamă de omul unei singure cărți"[14] (*timeo virum unius libri*), chiar dacă acea „singură carte" ar fi Coranul sau însăși Sfânta Scriptură.

A fost comis atunci un păcat de o gravitate extremă împotriva Spiritului, în măsura în care au existat aici mii și zeci de mii de cărți în manuscris, în exemplare unice, și care atunci au fost distruse pentru totdeauna, cărți despre care ni s-au păstrat doar unele referințe indirecte la marii doxografi ai antichității târzii, precum Clement Alexandrinul sau Diogene Laertios.

§ Distrugerea indirectă a Cărții prin grafomanie și producție de maculatură

În considerațiile pe care Platon le face asupra scrisului (în *Phaidros,* 274d – 275e, vezi și supra) se mai află încă un argument menit să ridice semne de îndoială cu privire la utilitatea inventării acestei arte. „Cât privește înțelepciunea – zice divinul Platon – oamenii vor afla o mulțime de lucruri de prin cărți și vor socoti că sunt înțelepți, când de fapt cei mai mulți dintre ei nu vor avea nici un gând care să fie al lor".

Și, într-adevăr, ce este oare mai grav pentru Spiritul Sfânt și Obiectiv: (a) să avem o carte care a fost arsă după ce a fost citită, dar care a fost produsul unui spirit mare, al autorului, spirit care a fost și asimiliat anterior arderii cărții de către un anumit număr chiar restrâns de cititori, sau (b) să avem oameni care au citit o mulțime de lucruri de prin cărțile altora, fără să fi asmiliat nimic și fără să le fi fost stimulată cu nimic gândirea proprie, care poate nici nu există, dar care oameni se cred înțelepți fără să fie, „fără a avea nici un gând care să fie al lor"? Noi înclinăm să credem că este mai grav și mai periculos să avem oameni care să citească fără rost, ca un celebru personaj al lui Gogol (iobagul Petrușca din *Suflete moarte*), apoi să scrie ei înșiși „cărți" tot fără rost și să se creadă scriitori când de fapt nu sunt, decât ca o carte importantă să fi fost arsă complet și toate exemplarele ei dispărute ireversibil, pentru că o carte mare, dacă este citită adecvat chiar și de către un singur cititor, există o șansă ca din această carte să se insereze ceva în Spiritul Universal nepieritor.

Există oameni care scriu fără să fie cazul, adică fără să aibă cultura necesară, originalitate suficientă și vocație de scriitor – care este și necesară și suficientă. Și, totuși: de ce oamenii aceștia scriu? Mobilurile psihologice pot să fie mai multe: nevoia de falsă recunoaștere și valorizare socială, de influență și manifestare a puterii, oamenii scriu din vanitate, orgoliu, calcul meschin, interese pragmatice sau mercantile, din ceea ce Titu Maiorescu a numit „beție de cuvinte" și din grafomanie patologică. Dar toate aceste explicații au un neajuns: sunt exclusiv de ordin moral. Toate acestea implică sugestia că omul ar putea, prin voință proprie, să se abțină de la degradarea ideii de Carte și a ideii de Scris. Un filosof de talia lui Heidegger, în schimb, consideră producerea de „maculatură" ca un dat ontologic constitutiv al omului, nu ca pe o simplă pornire (i)morală accidentală.

După Heidegger, omul este caracterizat în chip necesar prin „flecăreală", prin faptul de a vorbi fleacuri, prin vorbire continuă și fără rost[15]. Heidegger menționează că termenul flecăreală nu este utilizat de către el într-un sens depreciativ[16]. În general, exprimarea prin vorbire conservă o înțelegere a lumii care a fost „deschisă", asupra căreia s-a proiectat o lumină nouă, deschizătoare de ființă. Comunicarea autentică are drept scop de a-l face părtaș

[14] https://istoriiregasite.wordpress.com/2011/09/22/ma-tem-de-omul-unei-singure-carti/

[15] Martin Heidegger, *Ființă și timp,* ed. cit., p. 228 și urm.
[16] Nicolae Iuga, *Din istoria marilor idei etice și pedagogice,* Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2015, p. 175 și urm.

BDD-A23122 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:27 UTC)

pe cel care ascultă, cu ființa deschisă, la lucrul despre care se vorbește. Cartea adevărată, la fel, aduce o deschidere nouă, luminatoare asupra Ființei. Dar, din cauza inteligibilității medii care rezidă deja în limbă, discursul poate fi înțeles, fără ca cel care ascultă să se transpună cu toată ființa sa în înțelegerea originară, luminatoare a lucrului despre care se vorbește. Lucrul despre care se vorbește este înțeles doar aproximativ și în treacăt. Comunicarea este numai aparentă, este de fapt o comunicare falsă, inautentică. Pentru oameni, faptul de a fi unul laolaltă cu altul se rezumă la un simplu schimb reciproc de cuvinte. Tot ce contează este faptul că se vorbește. Dacă se tace prea mult, tăcerea poate să fie jenantă sau să semnifice altceva, ambiguitate, ostilitate etc. Se comunică numai pe calea vorbirii transmise mai departe și a reiterării a ceea ce a fost spus mai-nainte. Flecăreala este tocmai o atare reiterare și transmitere mai departe a vorbirii. Și nu există numai vorbire fără rost, ci și scriere fără rost.

Flecăreala nu rămâne limitată la vorbirea reiterată cu voce tare, ci se extinde și la sfera scrisului[17] – și atunci hârtia umplută cu flecăreli, cu scriitură care nu spune nimic, se numește maculatură. Flecăreala vorbită se întemeiază pe auzite, iar flecăreala scrisă pe cele citite. Flecăreala lasă impresia că omul în cauză a înțeles totul, fără să fi avut loc o apropiere prealabilă a lucrului. Interesant este că în cazul flecărelii nu există intenția de a-l înșela pe celălalt, ci este de ajuns ca o anumită afimație să fie transmisă mai departe reiterativ și atunci deschiderea luminatoare asupra ființei care a stat inițial la baza acelei afirmații se transformă în închidere, iar rostirea adevărului (*Recht*) se transformă în flecăreală (*Gerecht*). După Heidegger, flecăreala este un dat ontologic al ființei umane, omul nu se poate sustrage niciodată acestui nivel cotidian de vorbire și explicitare. Flecăreala se va manifesta întotdeauna ca siguranță de sine și ca o considerarea a lucrurilor ca fiind ceva de la sine înțeles.

Dacă flecăreala și maculatura nu se definesc prin inteția de a înșela pe alții, există în schimb și o scriitură (contra)făcută anume cu scopul de a înșela, respectiv scriitura plagiată. Etimologia însăși a cuvîntului „plagiat" este sugestivă. „Plagiarius" (în latină) vine de la „plaga", o plasă folosită de către unii gladiatori pentru a-și imobiliza și ucide adversarul în arenă. „Plagiatorul" era – din vechime și până la explorarea Africii de către americanii din perioada modernă – individul care îi vâna pe băștinași cu plasa, spre a-i vinde apoi ca sclavi. Azi, plagiatorul nu mai aservește trupul ci sufletul celui plagiat, în sensul că îi fură cu plasa textului proprietatea intelectuală.

Cine și de ce plagiază? Noi trăim în țara Elenei Ceaușescu, și dacă simbolul Europei de azi a ajuns femeia cu barbă în genere, atunci simbolul României în speță intelectuală ar putea fi Elena Ceaușescu cu barbă, în sensul că avem foarte mulți bărbați de stat și pretinși intelectuali care s-au ridicat în funcții prin plagiat. Indivizi analfabeți dar care aspiră peste capacitățile lor naturale la un statut intelectual, la urcarea cu orice preț în ierarhia social-politică, plagiază bineînțeles din interes. O diplomă de doctor într-un domeniu oarecare, la pachet cu un plic cu bani, îi poate aduce deținătorului o promovare în administrația publică sau intrarea pe ușa din dos în învățământul universitar, dar totodată îi poate procura și satisfacerea unei vanități personale patologice.

Există însă ceva mai grav decât faptul plagiatului în sine, anume că plagiatorii cred că li se cuvine ceea ce au dobândit prin plagiere și maculatură și ajung să se creadă cel puțin egalii creatorilor autentici. Pretind nu doar drepturile conferite de diplomele obținte pe nedrept, ci și privilegii și onoruri, ceea ce îi face periculoși în sensul confuziei totale pe care o induc în ierarhia reală a valorilor, un păcat evident împotriva Spiritului. Pentru a fi creator adevărat în vreun domeniu științific, în cultură în sens larg, este nevoie (în afară de muncă îndelungată) și de vocație pentru domeniu, precum și de capacitatea de a prezenta expresiv literar și convingător retoric rezultatele cercetării. Dacă nu ai vocație pentru creație, înseamnă

[17] Martin Heidegger, idem, p. 230.

BDD-A23122 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:27 UTC)

că eşti un afon în domeniu. Plagiatorul nostru de azi nu numai că este un afon cu tupeu, care vrea neapărat să cânte, dar este şi un afon care se pretinde a fi egalul marilor creatori.

Dacă am da curs unei idei extreme, enunţată mai demult de către filosoful Andrei Pleşu, aceea ca adevăraţii doctori în Filosofie, recunoscuţi unanim şi de bună notorietate culturală, să-şi dea toţi deodată diplomele de doctor înapoi la Ministerul Educaţiei, în semn de protest că Ministerul Educaţiei şi Consiliul Naţional de Etică din subordinea acestuia nu fac nimic spre a stopa impostura, nu iau măsuri împotriva celor care îşi iau titluri de doctor nemeritate pe bani sau de pe poziţiile unor înalte funcţii publice, cred că ne-am confrunta cu un efect pervers. Plagiatorii, impostorii, mituitorii şi „scriitorii" analfabeţi nu s-ar simţi deloc vizaţi. Dimpotrivă, cred că ar jubila la ideea că rămân ei singurii doctori de pe lumea asta, chiar dacă „doctoria" lor pute de la distanţă a şarlatanie curată.

Punerea problemei plagiatului doar în termeni de proprietate intelectuală, de furt de proprietate intelectuală şi asimilarea lui cu furtul în general, de asemenea nu este satisfăcătoare. În cazul furtului ordinar, dacă păgubitul nu reclamă furtul, atunci infracţiunea nu există. În schimb, în cazul furtului intelectual care rămâne nereclamat, fapta nu îl lezează doar pe proprietarul creaţiei în speţă ci, prin plasarea unui impostor într-o poziţie politică şi academică nemeritată altfel, afectează întreaga societate. Sau o altă chestiune: dacă proprietarul unui bun intelectual îşi poate vinde, ca oricare alt proprietar, creaţia sa? De exemplu, dacă cineva a scris o carte originală şi vinde textul cuiva care are nevoie de el, cu drept de semnătură cu tot, cumpărătorul să îl prezinte adică sub semnătura lui, ca să i se reducă nişte ani de puşcărie sau ca să îl prezinte la o universitate ca teză de doctorat, vânzătorul are dreptul să-şi vîndă munca sa sub această formă sau nu? Problema este discutabilă sub raport moral, pentru că în acest caz vânzătorul favorizează şi alimentează o impostură cu consecinţe grave.

BDD-A23122 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:27 UTC)